

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ
ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗΣ ΜΕΙΖΟΝΟΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΚΡΙΜΑΪΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (1853-1856)

1. Ἡ σημασία τῆς ἀνακάλυψης ἀρχαϊκῶν πηγῶν γιὰ τὴ γνώση τῆς ἱστορικῆς δομῆς τοῦ μακεδονικοῦ χώρου μὲ τὴν εὐρεία του βέβαια γεωγραφικὴ ἔννοια, ποὺ περιλαμβάνει σήμερα περιοχές, οἱ ὁποῖες ὑπάγονται στὴν ἑλληνική, τὴ σερβική καὶ τὴ βουλγαρική Μακεδονία, εἶναι πραγματικὰ πολὺ μεγάλη. Στὸ συμπέρασμα αὐτὸ ἔχω καταλήξει ἐδῶ καὶ ἀρκετὰ χρόνια ὕστερα ἀπὸ συστηματικὲς ἔρευνες σὲ ποικίλα θέματα, ποὺ ἀναφέρονται γενικότερα στὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξη τοῦ γεωγραφικοῦ χώρου τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸ 19ο αἰῶνα. Εἶναι γεγονὸς ὅτι ἡ αἰσθητὴ ἔλλειψη πρωτογενῶν πηγῶν—ἐλάχιστες εἶναι δυστυχῶς ἐκεῖνες οἱ εὐρωπαϊκὲς ἢ ἑλληνικὲς ἀρχαϊκὲς μονάδες, ποὺ περιέχουν πολὺτιμο ὕλικὸ γιὰ τὴν πολιτική, κοινωνική καὶ οἰκονομικὴ κατάσταση τῆς Μείζονος Μακεδονίας ἰδιαίτερα κατὰ τὴ χρονικὴ περίοδο 1800-1870—καθιστᾷ περισσότερο προβληματικὴ τὴ συγγραφὴ μιᾶς συνθετικῆς ἱστορίας τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸ 19ο αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ ἰδιαίτερα ἐπιτακτικὴ τὴν ἀνάγκη γιὰ τὴ δημοσίευση περισσώτερων ἐπιμέρους μελετῶν¹.

Σὲ παλαιότερη ἐργασία μου, ποὺ εἶχε δημοσιευθεῖ στὰ «Μακεδονικά»², εἶχα ἀσχοληθεῖ ἀναλυτικὰ μὲ τὴ διερεύνηση τῶν ποικίλων πολιτικῶν, κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν φαινομένων, ποὺ παρουσιάζονται στὸ πασαλίκι τοῦ Μοναστηρίου στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα. Ἡ εἰκόνα ἐκεῖνη τῆς Βορειοδυτικῆς Μείζονος Μακεδονίας ποὺ ἔδωσα στὴ μελέτη ἐκείνη ἐμπλουτίζεται τώρα μὲ νέα ἀρχαϊκὰ στοιχεῖα ἐξίσου ἐνδιαφέροντα, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ τὶς γαλλικὲς προξενικὲς ἐκθέσεις τοῦ Quai d'Orsay³, γραμμένες ἀπὸ τοὺς Γάλλους προξένους τοῦ Μοναστηρίου Adolphe Fleurat (1854), Bellaigue de Bughas (1855-1858) καὶ Paul Srimblor (1858-1859),

1. Βλ. ἀνάλογες σκέψεις στὴ μελέτη μου, Πῶς εἶδαν οἱ Εὐρωπαῖοι πρόξενοι τῆς Θεσσαλονίκης τὴν κατάσταση στὴ Μακεδονία τὸν περασμένο αἰῶνα, «Μακεδονικά» 20 (1980) 48-49.

2. Βλ. Κωνσταντίνου Ἀ. Βακαλόπουλου, Πολιτική, κοινωνική καὶ οἰκονομικὴ δομὴ τοῦ πασαλικοῦ Μοναστηρίου στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα, «Μακεδονικά» 21 (1981) 168-199.

3. AMAE (=Archives du Ministère des Affaires Etrangères), CPC (=Correspondance Politique Consulaire), Turquie, Monastir, vol. I, 1854-1859.

πού υπήρξε και ο τελευταίος εκεί Γάλλος πρόξενος¹. Τα νέα ανέκδοτα και ιδιαίτερα πολύτιμα ύπομνήματα διακρίνονται κυρίως για την αξιοπιστία τους, γιατί περιγράφουν με αντικειμενικά κριτήρια τις συνθήκες που επικρατούν κατά την περίοδο 1854-1858 στο πασαλίκι του Μοναστηρίου. Ήξιστορούν επίσης με λεπτομέρειες τις αλληπάλληλες επεμβάσεις των διπλωματικών εκπροσώπων της Άγγλίας και της Γαλλίας στα έσωτερικά του πασαλικιού, οι οποίες αντανakλοῦσαν ιδιαίτερα κατά την εποχή εκείνη τὸ σκληρὸ πολιτικὸ καὶ οἰκονομικὸ ἀνταγωνισμὸ τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν στὸν ὀθωμανικὸ χῶρο². Τα νέα ιστορικά στοιχεία ἀποκαλύπτουν ἀκόμη, γιὰ πρώτη φορά, με σαφήνεια τις ἐσωτερικὲς διεργασίες καὶ μεταβολές, οἱ ὁποῖες παρατηροῦνται, ἐξελίσσονται καὶ διαφοροποιοῦνται μέσα στὴ διοικητικὴ δομὴ τοῦ πασαλικιού ὕστερα ἀπὸ τὰ διάφορα μεταρρυθμιστικὰ μέτρα ποὺ εἶχε πάρει ἡ Πύλη κατὰ τὴν περίοδο 1839-1856 κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῶν μεγάλων δυνάμεων γιὰ τὴν ἐξυγίανση τῶν διοικητικῶν μηχανισμῶν τῆς καὶ γιὰ τὴ βελτίωση τοῦ καθεστώτος τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς ὀθωμανικῆς ἐπικράτειας. Μὲ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον σταθμίζει ὁ ἐρευνητὴς τὸν ἀντίκτυπο καὶ τις ψυχολογικὲς ἀντιδράσεις τῶν χριστιανῶν κατοίκων τῆς Βορειοδυτικῆς Μακεδονίας ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἐσωτερικῶν αὐτῶν μεταρρυθμίσεων³. Ἀξιοσημείωτο εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι πρόξενοι δέχονται τώρα ἀλληπάλληλες αἰτήσεις ἀπὸ τοὺς πολυάριθμους χριστιανοὺς κατοίκους τοῦ πασαλικιού Μοναστηρίου, οἱ ὁποῖοι ζητοῦν ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν

1. Βλ. ἀναλυτικὰ στοῦ Nikola Sotirovski, Izveštaj francuskih konzula u Bitolju o jugozapadnoj Makedoniji u doba Krimskog rata, «Jugoslovenski Istoricheski Časopis» 8 (1969) 111. Παρουσίαση τῆς μελέτης ἀπὸ τὸν Ἰθνασίο Ἀγγελόπουλο, βλ. στὸ «Δελτίον Σλαβικῆς Βιβλιογραφίας» τοῦ Ἰδρύματος Μελετῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἔτους Η', τεῦχος 30', Θεσσαλονίκη, Μάρτιος 1971, σσ. 12-16. Στὴν παραπάνω μελέτη τοῦ ὀ. Sotirovski ἀναφέρεται πολὺ περιληπτικὰ στὸ περιεχόμενον τῶν πολυάριθμων γαλλικῶν προξενικῶν ἐκθέσεων χωρὶς ν' ἀναλύει τὸ πλούσιο πραγματικὰ ὕλικό τους.

2. Ἐνδεικτικὰ καὶ μόνο γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ οἰκονομικὴ πολιτικὴ καὶ τοὺς πολιτικοὺς προσανατολισμοὺς τῆς Ἰγγλίας στὸν ὀθωμανικὸ χῶρο στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα μνημονεύω τὴν ἀξιόλογη μελέτη τοῦ V. J. Puryear, International Economics and Diplomacy of the Near East. A Study of British Commercial Policy in the Levant, 1834-1853, Stanford, California 1935. Πλούσια βιβλιογραφικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν ἀγγλικὴ καὶ τὴ γαλλικὴ οἰκονομικὴ διείσδυση στὸν ὀθωμανικὸ χῶρο στὰ μέσα περίπου τοῦ 19ου αἰῶνα βλ. στοῦ Κωνσταντίνου Ἰ. Βακαλόπουλου, Οἰκονομικὴ λειτουργία τοῦ μακεδονικοῦ καὶ θρακικοῦ χώρου στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα στὰ πλαίσια τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, Θεσσαλονίκη 1980, σ. 10, ὑποσ. 2, σσ. 10-11, σσ. 17-18.

3. Βλ. σχετικὰ στοῦ Κων. Βακαλόπουλου, Οἰκονομικὴ λειτουργία τοῦ μακεδονικοῦ καὶ θρακικοῦ χώρου, σσ. 42-43.

ἀπάνθρωπη φορολογική καταπίεση και γενικότερα ἀπὸ τὴν οἰκονομική ἀθλιότητα, στὴν ὁποία τοὺς εἶχε καταδικάσει ὁ τουρκικὸς ζυγός.

2. Ὁ πρῶτος Γάλλος πρόξενος Adolphe Fleurat ἔφτασε στὸ Μοναστήρι στὰ τέλη Αὐγούστου τοῦ 1854. Ἡ ἄφιξή του θεωρήθηκε πραγματικά γιορταστικὸ γεγονός ἀνάμεσα στὸν ντόπιο ἑλληνοβλαχικὸ πληθυσμό. Ὁλος ὁ κόσμος βιαζόταν νὰ τὸν ὑποδεχθεῖ, ἐνῶ ὁ μητροπολίτης Πελαγονίας εἶχε στείλει τὴν ἄμαξά του σ' ἓνα προάστιο τοῦ Μοναστηρίου, γιὰ νὰ τὸν μεταφέρει πανηγυρικὰ στὴν πόλη. Ὁ Fleurat παρουσιάστηκε ἀρχικά στὸ γενικὸ διοικητὴ τοῦ πασαλικοῦ Βασίφ πασά, στὸν ὁποῖο ἐπέδωσε τὸ ἔγγραφο τοῦ διορισμοῦ του ἀπὸ τὴν Πύλη. Ἡ ἄφιξη τοῦ Γάλλου πρῶξενου καὶ ἡ ταυτόχρονη παρουσία τοῦ Ἑγγλοῦ καὶ τοῦ Αὐστριακοῦ ἐκπροσώπου στὸ Μοναστήρι γιορτάστηκαν μὲ 21 κανονιῆς γιὰ κάθε Εὐρωπαϊὸ διπλωματικὸ ἐκπρόσωπο¹.

Ἡ Αὐστρία διατηροῦσε στὰ 1854 ὑποπροξενεῖο στὸ Μοναστήρι μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Westermayer, ὁ ὁποῖος ἀντικαταστάθηκε τὴν ἴδια χρονιά ἀπὸ τὸν Vouletich. Πρόξενος τῆς Ἀγγλίας στὴν ἴδια πόλη ὑπῆρξε ὁ Longworth ἄνθρωπος μὲ ἰσχὺ καὶ ἐπιρροή στὶς ντόπιες τουρκικὲς ἀρχές. Ὁ Longworth εἶχε ὑπηρετήσει παλαιότερα στὴν Κωνσταντινούπολη ὡς ἀνταποκριτὴς μιᾶς μεγάλης ἀγγλικῆς ἐφημερίδας. Εἶχε διακριθεῖ σὲ διάφορες μυστικὲς ἀποστολὲς καὶ εἶχε κερδίσει ἰδιαίτερα τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ Ἑγγλοῦ πρέσβη Stratford Canning. Ὁ Ἑγγλος πρόξενος ὑπῆρξε ὁ κύριος ρυθμιστὴς τῆς ἐσωτερικῆς κατάστασης τὸ πασαλίκι τοῦ Μοναστηρίου. Μεσολαβοῦσε ἐπίμονα στὶς τουρκικὲς ἀρχές γιὰ τὴ βελτίωση τοῦ καθεστώτος τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ, καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἀπρόσκοπτη εἰσαγωγή καὶ τὴν ὀρθὴ ἐφαρμογὴ τῶν μεταρρυθμιστικῶν μέτρων τῆς Πύλης. Εἶχε ἐπανειλημμένα ἐπισκεφθεῖ ἀκόμη καὶ τὶς πιὸ ἀπομακρυσμένες περιοχὲς τοῦ πασαλικοῦ, εἶχε ἔλθει σ' ἐπαφὴ μὲ πολλοὺς χριστιανοὺς κατοίκους καὶ εἶχε γνωρίσει ἀπὸ κοντὰ τὶς ἄθλιες συνθῆκες, κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες ζοῦσαν οἱ χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Βορειοδυτικῆς Μακεδονίας. Ἡ τακτικὴ αὐτὴ τοῦ Ἑγγλοῦ πρόξενου, ποὺ δὲν δίσταζε κάθε φορὰ νὰ καταγγέλλει στὴν Πύλη τὴν κακοδιοίκηση καὶ τὴν τυραννικὴ συμπεριφορὰ τῶν ντόπιων ἀρχῶν ἀπέναντι στοὺς χριστιανούς, εἶχε ψυχράνει τὴν τουρκικὴ διοίκηση τοῦ πασαλικοῦ καὶ τὴν ἔκανε ἐπιφυλακτικὴ ἀπέναντί του. Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ παρουσία τοῦ Ἑγγλοῦ πρόξενου στὸ Μοναστήρι, ἡ ἐνεργητικότητά του καὶ ἡ ὀλοένα αὐξανόμενη ἐπιρροή του στὰ ἐσωτερικὰ πράγματα, εἶχαν συντελέσει ἀποφασιστικὰ στὴν ἀνύψωση τοῦ

1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 25 Αὐγούστου 1854, ff. 1-2.

ήθικου του ντόπιου χριστιανικού πληθυσμού¹.

Μεγάλη έντύπωση προξένησε ή άφιξη του Γάλλου πρόξενου Adolphe Fleurat στο Μοναστήρι. Καθημερινά ή έπαυλη, στην όποία διέμενε, πολιορκούνταν από πλήθος κόσμου, που επιδίωκε να τον συναντήσει, να του εκθέσει τα αιτήματά του και να του ζητήσει τη θερμή συμπαράστασή του. Πολλοί Έλληνες κάτοικοι του πασαλικιού ίκέτευαν την προστασία του από τις κατάφωρες άδικίες των τουρκικών άρχων και από τις άλλεπάλληλες επιθέσεις των ελληνικών ληστανταρτικών ομάδων, ιδιαίτερα στις περιοχές της Καστοριάς και Κλεισούρας. Με μεγάλη έκπληξη πληροφορήθηκε ό Γάλλος πρόξενος από τους Έλληνες κατοίκους του πασαλικιού τή δράση πολυάριθμων Ρώσων πρακτόρων ανάμεσα στις χριστιανικές μάζες τής Βορειοδυτικής Μείζονος Μακεδονίας, οί όποιοι ξεσήκωναν τους ντόπιους πληθυσμούς και μοίραζαν ύποσχέσεις για τήν επικείμενη απελευθέρωσή τους από τον τουρκικό ζυγό. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ό Fleurat, οί χριστιανοί κάτοικοι του πασαλικιού άτένιζαν με μεγάλες προσδοκίες προς τή Ρωσία, χωρίς όμως να γνωρίζουν τίποτε σχετικό για τή χώρα εκείνη και για τις άληθινές προθέσεις της. Πολύ ενδιαφέρουσα είναι επίσης ή άγνωστη είδηση που αναφέρει ό Fleurat, ότι δηλαδή κατά τό Σεπτέμβριο-Όκτώβριο του 1854 είχε εκδηλωθεί σημαντικό έπαναστατικό κίνημα στην ελληνική Πρεμετή, κατά τό όποιο ό ντόπιος ελληνικός πληθυσμός της, όπως μνημονεύει ό ίδιος, είχε ξεσηκωθεί κατά του τουρκικού ζυγού. Χρονικά ή ελληνική εξέγερση τής Πρεμετής συνέπεσε με τήν άγγλογαλλική άποστολή στην Κριμαία².

Έντονες προσπάθειες για τή βελτίωση του χριστιανικού καθεστώτος στο πασαλίκι του Μοναστηρίου καταβάλλουν από κοινού τον Όκτώβριο του 1854 ό Γάλλος και ό Άγγλος πρόξενος, οί όποιοι συντονίζουν τις ενέργειές τους για τήν άυστηρή έφαρμογή των μεταρρυθμιστικών μέτρων τής Πύλης. Ό Longworth είχε λάβει λεπτομερείς οδηγίες από τον Άγγλο πρέσβη Stratford Canning για τήν τακτική ένημέρωσή του και για τήν εύσυνείδητη άπονομή τής δικαιοσύνης στους χριστιανούς κατοίκους του πασαλικιού εκ μέρους των ντόπιων τουρκικών άρχων. Ό Canning μάλιστα τον είχε παρακινήσει, όταν θα συναντούσε αντίδραση, να άπευθύνεται άπευθείας στην Πύλη³.

3. Στις 5 Φεβρουαρίου του 1855 έφτασε στο Μοναστήρι ό δεύτερος

1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 25 Αύγούστου 1854, ff. 2-3, 10 Μαρτίου 1855, ff. 22-25.

2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 5 Όκτωβρίου, 1854, f. 7.

3. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 14 Όκτωβρίου 1854, ff. 9-10.

Γάλλος πρόξενος Bellaigue de Bughas, ό όποίος συνέχισε με τόν ίδιο ζήλο τό έργο του προκατόχου του. Άρχικά ήλθε σ' έπαφή με τό γενικό διοικητή Μεχμέτ πασά, ό όποίος ένιωθε φοβία από τήν παρουσία τών Εύρωπαϊών διπλωματικών εκπροσώπων στό Μοναστήρι και ήταν άπέναντί τους διστακτικός και άναποφάσιτος. Οί σχέσεις όμως του Bellaigue de Bughas ήταν άριστες με τό στρατιωτικό διοικητή Άβδη πασά, που άναπλήρωνε προσωρινά τόν Όμέρ πασά¹.

Λίγες μέρες μετά τήν άφιξη του Bellaigue de Bughas στό Μοναστήρι έφτασε στην ίδια πόλη ένας Άγγλος άξιωματικός, ειδικός άπεσταλμένος τής άγγλικής κυβέρνησης, για νά προβεί, σε στενή συνεργασία με τόν Longworth, στη στρατολόγηση μεγάλου έκστρατευτικού σώματος 4.000 ίππέων, οί όποίοι προορίζονταν νά ενισχύσουν τις συμμαχικές δυνάμεις στην Κριμαία. Στις άρχές Μαρτίου άρχισαν οί στρατολογήσεις στις περιοχές του Έλβασάν και τής Δίβρας. Σε κάθε μισθοφόρο ίππέα χορηγούνταν προκαταβολικά μηνιαίος μισθός από 150 πιάστρα, άλλα 50 πιάστρα για τή διατροφή του και φυσικά ό άπαραίτητος όπλισμός του². Άρχικά τά άποτελέσματα τής άποστολής του Άγγλου άπεσταλμένου υπήρξαν πενιχρά³. Γι' αυτό τόν Ιούλιο του 1855 έφτασε στό Μοναστήρι νέος Άγγλος άξιωματικός με σκοπό νά στρατολογήσει στη Βόρεια Μακεδονία 8.000 άνδρες, οί όποίοι θα μεταφέρονταν με πλοία από τή Θεσσαλονίκη στην Κριμαία, για νά ενισχύσουν τόν άγγλικό στρατό τής Κριμαίας. Χριστιανοί, μουσουλμάνοι και Έβραίοι άρχισαν νά κατατάσσονται στό σώμα αυτό και άμέσως μετά προωθούνταν στη Θεσσαλονίκη⁴.

Ίδιαίτερη φροντίδα κατέβαλε και ό νέος Γάλλος πρόξενος μαζί με τόν Άγγλο συνάδελφό του για τήν έφαρμογή τών διοικητικών μέτρων, που είχαν ληφθεί από τήν Πύλη στα πλαίσια του Τανζιμάτ. Στο Μοναστήρι λειτουργούσε τήν έποχή εκείνη με ύποτυπώδη μορφή ένα έμποροδικείο και ένα πλημμελειοδικείο, στα όποια συμμετείχαν άντιπρόσωποι του χριστιανικού και του μουσουλμανικού πληθυσμού, καθώς και εκπρόσωποι τών εύρωπαϊκών προξενείων. Η παρουσία τών Εύρωπαϊών διπλωματικών εκπροσώπων στα δύο παραπάνω δικαστήρια μετρίαζε τή διαφορά τών τουρκικών άρχών και διασφάλιζε τήν όρθή άπονομή τής δικαιοσύνης. Σε άλλες περιπτώσεις ό Bughas αναλάμβανε, ύστερα από αίτηση τών ένδιαφερομένων πλευρών, νά επιλύει ό ίδιος προσωπικά τις διαφορές μουσουλμάνων και χριστιανών, που άφορούσαν κυρίως ζητήματα άστι-

1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 22 Φεβρουαρίου 1855, ff. 13-15.

2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 2 Μαρτίου 1855, ff. 17-21.

3. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 14 Μαρτίου 1855, f. 31.

4. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 12 Ιουλίου 1855, ff. 90-91.

κοῦ δικαίου καὶ νὰ φροντίζει γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ διαφόρων καταδικαστικῶν ἀποφάσεων, οἱ ὁποῖες εἶχαν μείνει ἐδῶ καὶ καιρὸ ἀνεκτέλεστες. Ἐπρόκειτο συνήθως γιὰ ὑποθέσεις φορολογικοῦ χαρακτήρα ποὺ εἶχαν προκύψει ἀπὸ τὴν ἄδικη καὶ παράλογη φορολογικὴ πολιτικὴ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν¹. Ἔτσι π.χ. τὸν τελευταῖο καιρὸ τὸ χαράτσι εἶχε διπλασιαστεῖ ἐντελῶς αὐθαίρετα στὸ πασαλίκι τοῦ Μοναστηρίου καὶ εἶχε ἐξαγριώσει ἀφάνταστα τοὺς κατοίκους του. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Γάλλος πρόξενος παραδέχεται ὅτι τὸ Τανζιμάτ παρέμενε ἀκόμη «νεκρὸ γράμμα», ἐνῶ τὸ χάσμα ποὺ χώριζε τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ τοὺς Τούρκους συνεχῶς μεγάλωνε². Χαρακτηριστικὴ ἦταν ἡ διστακτικότητα ποὺ ἔδειχναν οἱ Ἕλληνες πρόκριτοι τοῦ Μοναστηρίου νὰ συμμετάσχουν ὡς μέλη στὸ ἐκεῖ πλημμελειοδικεῖο, τὸ ὁποῖο ἄρχισε νὰ λειτουργεῖ μὲ πλήρη σύνθεση τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1856. Παρὰ τὶς ἔντονες προτροπὲς τοῦ Bughas καὶ τοῦ Longworth, προφασίζονταν ὅτι ἦταν ἀπασχολημένοι, γιὰ νὰ ἀποφύγουν ἀργότερα, ὅπως οἱ ἴδιοι πίστευαν, τὴν τουρκικὴ ἐκδίκηση³.

Ἀνάλογες προσπάθειες κατέβαλε ὁ Bellaigue de Bughas γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωση τῆς κρατικῆς μηχανῆς καὶ γιὰ τὴν καταπολέμηση τῆς ληστείας στὶς περιφέρειες Καστοριάς καὶ Κλεισούρας⁴. Τὸ Μάιο τοῦ 1855 εἰκοσαμελὴς ἀντιπροσωπεῖα τῶν κατοίκων τῆς Κλεισούρας ἐπισκέφθηκε τὸ Γάλλο πρόξενο καὶ τοῦ ἀνέφερε ὅτι 400 ἑλληνικὲς οἰκογένειες εἶχαν ἀναγκαστεῖ τελευταῖα νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πατρίδα τους καὶ νὰ μεταναστεύσουν στὸ ἑλληνικὸ κράτος. Ὁ βαλῆς τοῦ πασαλικοῦ ὑποσχέθηκε στὸ Γάλλο διπλωματικὸ ἐκπρόσωπο νὰ στείλει ἐπὶ τόπου τὴ φρουρὰ τῆς Κοριτσῆς γιὰ νὰ καταδιώξει τὶς ἑλληνικὲς ληστανταρτικὲς ὀμάδες⁵. Τὸν Ἰοῦνιο ὅμως ὁ Bughas ἀνέλαβε νὰ πραγματοποιήσῃ μιὰ μεγάλη περιοδεία, γιὰ νὰ ἐξετάσει ἀπὸ κοντὰ τὴν κατάσταση. Τότε διαπίστωσε ὅτι ὁ βαλῆς δὲν εἶχε πάρει κανένα ἀποτελεσματικὸ μέτρο γιὰ τὴν καταστολὴ τῆς ληστείας, ἐνῶ ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλληνοβλάχων ληστανταρτῶν, ποὺ ἦταν διαιρεμένοι σὲ 4 ὀμάδες καὶ ἄριστα ὀργανωμένοι, ἔφτανε τοὺς 350. Αὐτοὶ ἐξουσίαζαν τὶς περιοχὲς τῆς Καστοριάς, τῆς Ἀνασελίτσας καὶ τῆς Χρούπιστας καὶ εἶχαν σὲ κάθε χωριὸ κατασκόπους, ποὺ τοὺς ἐνημέρωναν γιὰ τὶς κινήσεις τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων. Ὁ Γάλλος πρόξενος μὲ ἐπίγουσα ἐπιστολὴ του πρὸς τὸ βαλῆ ἐξέθεσε διεξοδικὰ τὴν κατάσταση καὶ

1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 10 Μαρτίου 1855, ff. 25-30.

2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 23 Μαΐου 1855, f. 66.

3. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 11 Ὀκτωβρίου 1856, f. 211 κ.έ.

4. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 18 Ἀπριλίου 1855, f. 43.

5. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 23 Μαΐου 1855, ff. 64-66. Πρβλ. καὶ ἐπιστολὴ τοῦ Bughas πρὸς τὸ βαλῆ τοῦ Μοναστηρίου ἀπὸ 6 Μαΐου τοῦ 1855, f. 69.

τόνισε ότι ήταν αποφασισμένος να πάρει τα απαραίτητα μέτρα. Κάλεσε άμέσως τους τοπικούς μωδέρηδες και με τη συνεργασία τους σχημάτισε μέσα σε 3 μέρες ένα μεγάλο σώμα από 800-900 έθελοντές, οι οποίοι προχώρησαν σε εκκαθαρίσεις στις δασώδεις κυρίως περιοχές. Παρά τη μυστικότητα όμως των επιχειρήσεων, οι ληστανταρτικές ομάδες ειδοποιήθηκαν έγκαιρα και διέφυγαν στον καζά της Κόνιτσας στο πασαλίκι Ίωαννίνων. Άπρακτος ο Bughas αναγκάστηκε να επιστρέψει στο Μοναστήρι, όπου ζήτησε από το βαλή ν' αυξήσει τον αριθμό των κατά τόπους φρουρών και να δημιουργήσει ειδικές στρατιωτικές μονάδες για τη φύλαξη των δερβενιών. Τα αιτήματά του όμως αυτά απορρίφθηκαν από το διοικητικό συμβούλιο του πασαλίκιου. Ο Γάλλος διπλωματικός εκπρόσωπος πρότεινε τότε να σχηματιστούν σε κάθε χωριό σώματα από ντόπιους έθελοντές χριστιανούς και μουσουλμάνους, αλλά αυτό φάνηκε ιδιαίτερα επικίνδυνο στο βαλή, ο οποίος όμως τελικά υποχώρησε μπροστά στις απειλές των Ευρωπαίων προξένων και δέχθηκε να στρατολογηθούν 500 άνδρες για την εξάλειψη της ληστείας¹.

4. Τον Ίούλιο του 1855 ξέσπασε μεγάλη επιδημία χολέρας μέσα στο Μοναστήρι, γεγονός που ανάγκασε τους κατοίκους της πόλης να καταφύγουν στα γύρω χωριά. Έντρομες οι τουρκικές αρχές του πασαλίκιου έσπευσαν ν' απομακρυνθούν, ενώ ο Γάλλος πρόξενος ανέλαβε να συντονίσει την κατάσταση με τη συνεργασία των Έλλήνων ιερέων και γιατρών και να πάρει τα απαραίτητα προφυλακτικά μέτρα για την απολύμανση των φτωχότερων συνοικιών, οι οποίες είχαν πληγεί ιδιαίτερα από την επιδημία. Οι δυσκολίες που συνάντησε υπήρξαν μεγάλες. Το δημόσιο νοσοκομείο του Μοναστηρίου δεν είχε κρεβάτια και τα φαρμακεία στην πόλη ήταν ελάχιστα. Ο Bughas έκαμε μιá μεγάλη περιοδεία στα γύρω χωριά και συγκέντρωσε από τους πλούσιους Έλληνες εμπόρους, οι οποίοι είχαν καταφύγει εκεί, 10.000 περίπου πιάστρα, τα οποία προόρισε για την αναδιοργάνωση του νοσοκομείου, τη μεταφορά των ασθενών και την πρόσληψη υπαλλήλων. Η επιδημία της χολέρας διάρκεσε περίπου 6 εβδομάδες και προκάλεσε γύρω στους 700 θανάτους, κυρίως ανάμεσα στο χριστιανικό πληθυσμό. Μεγάλα προβλήματα αντιμετώπισε ο Γάλλος πρόξενος από την παρουσία των πολυάριθμων πρακτικών γιατρών—τους χαρακτηρίζει «τσαρλατάνους»—, οι οποίοι δυσχέραιναν σημαντικά το έργο του².

Έντονη δραστηριότητα ανέπτυξε επίσης ο Γάλλος διπλωματικός εκπρόσωπος για την έδραϊωση της γαλλικής επιρροής στη Βορειοδυτική

1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 20 Ίουνίου 1855, ff. 75-85.

2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 23 Αυγούστου 1855, ff. 93-98.

Μακεδονία και για την ίδρυση καθολικής ιεραποστολής των Λαζαριστών στο Μοναστήρι. Βρήκε μάλιστα κατάλληλο οίκημα για τη στέγαση και ζήτησε από τη γαλλική κυβέρνηση να στείλει 3 καθολικούς ιερείς. Δεν παρέλειψε ακόμη να τονίσει στο αρμόδιο υπουργείο Έξωτερικών την αναμενόμενη σφοδρή αντίδραση των Έλλήνων κατοίκων του Μοναστηρίου, του μητροπολίτη Πελαγονίας και του ισχυρού παπα-Στόϊκου, οί όποιοι έδειχναν ιδιαίτερη αντίπαθεια απέναντι στην καθολική δραστηριότητα¹. Ο παπα-Στόϊκος υπήρξε την εποχή εκείνη τó δεξι χέρι του μητροπολίτη Πελαγονίας, άσκούσε μεγάλη έπιρροή επάνω του και είχε επαφές με τις ντόπιες τουρκικές άρχές, γεγονός τó όποιο προβλημάτιζε ιδιαίτερα τó Γάλλο πρόξενο, πού σκεφτόταν να τόν άπομακρύνει κερδίζοντας την έμπιστοσύνη του Έλληνα μητροπολίτη. Παράλληλες ενέργειες τής καθολικής κίνησης σημειώνονται την εποχή αυτή στον ίδιο γεωγραφικό χώρο από τόν Αυστριακό ύποπρόξενο Vouletich, ó όποιος, σε συνεργασία με τόν Ίταλό μητροπολίτη του Δυρραχίου, σχεδίαζε να ιδρύσει στο Μοναστήρι καθολικό παρεκκλήσι και να εγκαταστήσει σ' αυτό Ίταλό ιερέα². Ένώ λοιπόν ή όργάνωση τής άποστολής των Λαζαριστών προχωρούσε με γρήγορο ρυθμό με την ύλική συμπαράσταση τής γαλλικής κυβέρνησης και άλλων καθολικών όργανώσεων³, έφτασε στα τέλη Αύγούστου του 1855 στο Μοναστήρι ó Ίταλός ιερέας, για να εγκατασταθεί στο οίκημα, πού είχε προετοιμάσει ó Bughas! Με μεγάλη άπογοήτευση διεπίστωσε τότε ó Vouletich τις πραγματικές προθέσεις του Γάλλου προξένου και ήρθε σε άνοικτή ρήξη μαζί του. Τελικά όμως ύποχώρησε, άφοϋ δήλωσε ότι θά προβεί σε έντονα διαβήματα πρòς την κυβέρνηση του⁴.

Η πτώση τής Σεβαστούπολης, ή όποία γιορτάστηκε με μεγαλοπρέπεια και χαιρετίστηκε με ένθουσιασμό από τó χριστιανικό και τó μουσουλμανικό πληθυσμό του πασαλίκιου⁵, συνέπεσε χρονικά με την άφιξη του Όμερ πασά στο Μοναστήρι (άρχες Όκτωβρίου του 1855). Ο νέος πασάς δεν γνώριζε γραφή και άνάγνωση. Κρατούσε έχθρική στάση απέναντι στους Εύρωπαϊους προξένους, οί όποιοι συνέχιζαν να επεμβαίνουν στις έσωτερικές ύποθέσεις του πασαλίκιου και να ύποστηρίζουν τά καυτά αίτήματα των χριστιανών κατοίκων⁶. Ο Όμερ πασάς, γνήσιος έκφραστής τής τουρκικής πολιτικής ιδεολογίας μετά τó τέλος του Κριμαϊκού πολέ-

1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 26 Άπριλίου 1855, ff. 49-55.

2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 8 Μαΐου 1856, ff. 58-60, 12 Ίουλίου 1858, f. 89.

3. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 9 Μαΐου 1855, f. 62.

4. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 22 Σεπτεμβρίου 1855, ff. 103-108.

5. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 6 Όκτωβρίου 1855, ff. 110-112.

6. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 28 Όκτωβρίου 1855, ff. 115-118.

μου, διέδιδε με φανατισμό ότι ήταν δικαίωμα των ευρωπαϊκών δυνάμεων να υποστηρίζουν σε πολεμικές περιόδους την Τουρκία, αλλά με κανένα τρόπο δεν μπορούσαν να αναμειγνύονται και στα έσωτερικά της όθωμανικής αυτοκρατορίας. Ἡ παρουσία τοῦ Ὁμέρ πασᾶ στο Μοναστήρι ἐπανεφέρε τὸ παλαιότερο καθεστὼς τῆς ἀπόλυτης διοικητικῆς διαφθορᾶς, στέρησε τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ τῆ συμπαράσταση τῶν Εὐρωπαίων διπλωματικῶν ἐκπροσώπων καὶ προκάλεσε ιδιαίτερα τὴν ἔνταση τῆς ληστρικῆς δραστηριότητάς¹.

Μὲ τὴν ἀπόδο τοῦ χρόνου οἱ πιέσεις τῶν Εὐρωπαίων προξένων μέσω τῶν πρέσβων τους στὴν Πύλη μετρίασαν σημαντικὰ τὴν ἄκαμπτη στάση τοῦ Ὁμέρ πασᾶ. Σ' αὐτὸ συνετέλεσε ἀκόμη καὶ ἡ ἐπίσημη ἀνάγνωση τοῦ Χάτι-Χουμαγιούν, ποὺ πραγματοποιήθηκε στὶς 6 Μαρτίου τοῦ 1856 μπροστὰ στὶς ντόπιες ἀρχὲς τοῦ πασαλικοῦ καὶ ἡ ὁποία προκάλεσε μεγάλη δυσἀρέσκεια στοὺς μουσουλμάνους². Ἀνώτατοι Τοῦρκοι κρατικοὶ λειτουργοὶ αἰσθάνθηκαν ταπεινωμένοι ἀπὸ τὴν καθιέρωση τῆς ἰσοπολιτείας καὶ τῆς ἰσονομίας ἀνάμεσα στοὺς χριστιανικοὺς καὶ τὸ μουσουλμανικὸ πλεθυσμὸ καὶ ἤθελαν νὰ πιστεύουν ὅτι τελικὰ οἱ μεταρρυθμίσεις θὰ παρέμεναν ἀνεφάρμοστες. Μολαταῦτα στρατιωτικοὶ κύκλοι δὲν ἔβλεπαν δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις ἀπὸ τὴ στρατολογία τῶν χριστιανῶν. Ἀντίθετα οἱ Τοῦρκοι τσιφλικοῦχοι εἶχαν ἀνησυχήσει τόσο πολὺ ἀπὸ τὴν ἐπίσημη ἀναγνώριση τῆς ἔγγραφης ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, ὥστε προέβλεπαν ὅτι ἡ γῆ, ποὺ εἶχαν κατακτήσει μὲ τόσους ἀγῶνες, θὰ κινδύνευε ὀριστικὰ νὰ περιέλθει καὶ πάλι στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων, οἱ ὁποῖοι παράλληλα μὲ τὶς ἐμπορικὲς συναλλαγές τους, ἐπέδνυαν σημαντικό τμῆμα τῆς περιουσίας τους στὴν ἀγροτικὴ ἰδιοκτησία³. Τὸ φαινόμενο τῆς εἰρηνικῆς καὶ βαθμιαίας μεταβίβασης τῶν κατακτημένων ἐδαφῶν στοὺς Ἕλληνες καὶ Ἑβραίους κεφαλαιούχους, τὸ ὁποῖο παρατηρεῖται στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα σὲ ὀλόκληρη τὴν ὀθωμανικὴ ἐπικράτεια⁴, δὲν ὀφείλεται βέβαια τόσο στὶς μεταρρυθμιστικὲς ἐπιπτώσεις τοῦ Τανζιμάτων (1839-1856), ὅσο κυρίως στὶς οἰκονομικὲς συνθήκες ποὺ ἐπικρατοῦσαν καὶ ἦταν ἄμεσα συνδεδεμένες μὲ τὴν πολιτικὴ καὶ τὴν οἰκονομικὴ παρακμὴ τῆς Τουρκίας. Στὴ Μακεδονία ὁ κατακερματισμὸς τῶν μεγάλων ἰδιοκτησιῶν στρατιωτικοῦ-φεουδαλικοῦ τύπου ποὺ πραγματοποιεῖται κατὰ τὴν περίοδο 1830-

1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 15 Μαρτίου 1856, ff. 138-141.

2. Βλ. τίς ἀνάλογες ἀντιδράσεις τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ὀλόκληρης τῆς Μακεδονίας στοῦ Κωνστ. Βακαλόπουλου, Οἰκονομικὴ λειτουργία τοῦ μακεδονικοῦ καὶ θρακικοῦ χώρου, σ. 42.

3. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 7 Ἀπριλίου, ff. 147-148.

4. Κωνστ. Βακαλόπουλου, Οἰκονομικὴ λειτουργία τοῦ μακεδονικοῦ χώρου, σ. 34.

1850, απέβλεψε στη δημιουργία παραγωγικών μονάδων, σύμφωνα με τα σύγχρονα οικονομικά δεδομένα, αλλά δὲν ἦταν δυνατό ν' ἀναστείλει τὴν οικονομικὴ διείσδυση τῶν δυτικῶν χωρῶν καὶ τὴν ὀλοένα μεγαλύτερη ἐξάρτηση τοῦ μακεδονικοῦ χώρου ἀπὸ τὴ δυτικὴ βιομηχανικὴ παραγωγή. Τὸ ἑλληνικὸ καὶ ἑβραϊκὸ στοιχεῖο, εἶχε ἀρχίσει νὰ ὑποκαθιστᾷ τὸ τουρκικὸ στοιχεῖο σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἐμπορικῆς δραστηριότητος¹.

Ἐνα ἄλλο ἀνησυχητικὸ φαινόμενο τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὑπῆρξε ἡ ἐντεινόμενη ληστρικὴ δραστηριότητα στὸ πασαλίκι τοῦ Μοναστηρίου ἀπὸ τὶς πολυάριθμες ληστανταρτικὲς ὁμάδες ποὺ δροῦσαν στὶς περιοχὲς τῆς Φλώρινας. Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1856 ὀρισμένες ἀπ' αὐτὲς εἰσέβαλαν στὴ Φλώρινα καὶ προσπάθησαν ν' ἀπαγάγουν τὸν Ἑλληνα ἱερέα καὶ ἕναν πλούσιο Ἑλληνα ἔμπορο². Τὸν Ἰούλιο ἡ κατάσταση ἐπιδεινώθηκε σημαντικὰ ἀκόμη καὶ μέσα στὸ Μοναστήρι. Πολυάριθμοι λησταντάρτες ἀπειλήσαν ὅτι θὰ εἰσβάλουν στὸ Μεγάροβο καὶ ζήτησαν 300.000 πιάστρα ἀπὸ τοὺς Ἑλληνες κατοίκους, οἱ ὁποῖοι ἦλθαν στὸ Μοναστήρι καὶ ἰκέτευσαν τὴ βοήθεια τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Ἡ ἀποστολὴ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος στὸ Μεγάροβο ἀπομάκρυνε προσωρινὰ τὴν ἀπειλή, ἀλλὰ στὶς ἀρχὲς Ἰουλίου οἱ τουρκικὲς ἀρχὲς ἀναγκάστηκαν νὰ μοιράσουν σημαντικὴ ποσότητα ὄπλων στοὺς Μεγαροβίτες, γιὰ νὰ προασπίσουν μόνοι τὴ σωματικὴ τους ἀκεραιότητα³. Τὸ Σεπτέμβριο τοῦ ἴδιου χρόνου ἡ Πύλη ἀνησυχώντας ζωηρὰ ἀπὸ τὴν ἐπιδείνωση τῆς κατάστασης στὸ πασαλίκι τοῦ Μοναστηρίου, ἔστειλε τὸν εἰδικὸ ἀπεσταλμένο Ἀχμέτ Μπασίμ ἐφέντη γιὰ νὰ συμβάλει στὴν ἀποκατάσταση τῆς τάξης⁴. Μερικοὺς μῆνες ἀργότερα ὁ Τοῦρκος στρατιωτικὸς διοικητὴς κατάφερε νὰ συλλάβει 12.000 λιποτάκτες, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐπιδοθεῖ μὲ ζῆλο στὴ ληστρικὴ δραστηριότητα⁵. Ἡ ἄφιξη τοῦ νέου βαλῆ Ἀχμέτ πασᾶ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1857 θεωρήθηκε σημαντικὸ γεγονός γιὰ τὴ μελλοντικὴ ἀναδιοργάνωση καὶ τὴν ἐξυγίανση τῆς κρατικῆς μηχανῆς, γιὰ τὴν ἀποτελεσματικὴ ἐφαρμογὴ τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ γιὰ τὴ συγκράτηση τῆς ἀνοδικῆς τάσης τῶν τιμῶν, ποὺ παρατηρήθηκε σ' ὀλόκληρο τὸ μακεδονικὸ χῶρο μετὰ τὸ 1853⁶.

1. Διεξοδικὴ ἀνάλυση τῶν φαινομένων αὐτῶν βλ. Κ. Βακαλόπουλου, ἔ.ἀ., σσ. 26-32, ὅπου καὶ πλούσια βιβλιογραφία στοῦ ἴδιου, Πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ οικονομικὴ δομὴ τοῦ πασαλικοῦ Μοναστηρίου, σ. 170.

2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 13 Ἰουνίου 1856, ff. 163-173.

3. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 18 Ἰουλίου 1856, ff. 190-191.

4. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 14 Σεπτεμβρίου 1856, ff. 205-206.

5. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 25 Μαΐου 1857, f. 226.

6. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 10 Ἰουλίου 1857, ff. 232-233. Βλ. ἐπίσης στοῦ Κ. Βακαλόπουλου, Οἰκονομικὴ λειτουργία τοῦ μακεδονικοῦ καὶ θρακικοῦ χώρου, σ. 16.

5. Ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῶν ἱστορικῶν μαρτυριῶν τῶν γαλλικῶν προξενικῶν ἐκθέσεων διαφαίνεται ἀνάγλυφα ἡ ἰσχυρὴ ἐπίδραση τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς στοὺς χριστιανοὺς κατοίκους τοῦ πασαλικιοῦ, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὸ σημαντικότερον ποσοστὸ ἀντιπροσωπεύει τὸ ἑλληνικὸ πληθυσμιακὸ στοιχεῖο¹. Ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς Βορειοδυτικῆς Μείζονος Μακεδονίας δὲν παύει νὰ ἔχει στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα στραμμένα τὰ βλέμματά του πρὸς τὴ Ρωσία, γιὰτὶ ἀπ' αὐτὴν περιμένει τὴ λύτρωσίν του ἀπὸ τὸ δυνάστη. Ὁ ρωσικὸς παράγοντας—καὶ αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ τὸ ἐπισημάνουμε—διαδραματίζει, τουλάχιστον ὡς τὸ 1856, οὐσιαστικὸ ρόλον ἀνάμεσα στοὺς χριστιανοὺς κατοίκους ὁλόκληρης τῆς Μακεδονίας. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θάνατος τοῦ τσάρου Νικόλαου Β' τὸ Μάρτιον τοῦ 1855 ὑπῆρξε ὀδυνηρὸ πλήγμα γιὰ τοὺς Ἕλληνας κατοίκους τοῦ Μοναστηρίου, οἱ ὁποῖοι ἔφθασαν στὸ σημεῖον, ἀπὸ τὴ μεγάλη τους ἀπογοήτευση, νὰ κλείσουν ἀκόμη καὶ τὰ σχολεῖα τους. Οἱ Ἕλληνες δάσκαλοι καὶ οἱ καθηγητὲς τῶν ἑλληνικῶν σχολείων τοῦ Μοναστηρίου σταμάτησαν γιὰ μικρὸ χρονικὸ διάστημα νὰ ἐκπληρώνουν τὰ ἐκπαιδευτικὰ τους καθήκοντα ἀρνούμενοι νὰ πιστέψουν ὅτι ὁ ἐπίσημος προστάτης τῆς ὀρθόδοξης θρησκείας ἦταν δυνατό νὰ χάσει τὴ ζωὴν του σὲ μιὰ τόσο ἄκαιρη γιὰ τὸν ἑλληνισμό στιγμῆ, μολονότι ὁ Γάλλος πρόξενος Bellaigue de Bughas, θέλοντας νὰ σταθμίσει τὸ βαθμὸν τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς στὸ ντόπιον ἑλληνοβλαχικὸν στοιχεῖον, τοὺς προέτρπε νὰ ἐπιστρέψουν στὰ σχολεῖα τους. Δὲν ἦταν ὅμως μόνον ἡ ὁμοδοξία ποὺ συνέβαλε στὴν ἰδεολογικὴ προσέγγισιν τῶν Ἑλλήνων τοῦ γεωγραφικοῦ αὐτοῦ χώρου πρὸς τὴ Ρωσία, ἀλλὰ κυρίως ἡ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη ποὺ ἐνιωθάν νὰ ἐκδηλώνουν διαρκῶς τὴν ἀντιπάθειάν τους πρὸς τὸν Τοῦρκο δυνάστη. Ἄλλωστε ὁ Bellaigue de Bughas δηλώνει καθαρά ὅτι ὁ ἀνώτερος ἑλληνικὸς κλῆρος καὶ οἱ πρόκριτοι—ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ λαὸν—δὲν ἔτρεφαν τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην ξεχωριστὴν συμπάθειαν πρὸς τὴ Ρωσία. Ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ἐνδιέφερε ἦταν νὰ μὴ πραγματοποιηθοῦν οἱ μεταρρυθμίσεις, οἱ ὁποῖες θὰ ἔβλαπταν τὰ συμφέροντά τους². Γενικότερα ὅμως οἱ ἀρπακτικὲς διαθέσεις τοῦ ἀνώτερου κλήρου τῆς Βορειοδυτικῆς Μακεδονίας εἶχαν προκαλέσει στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα τὴν ἔντονη ἀγανάκτησιν τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ³. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ σχετικὲς μετὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ ὀρθόδοξου κλήρου διατάξεις τοῦ Τανζιμάτων ἔγιναν δεκτὲς

1. Πρβλ. Κ. Βακαλόπουλου, Πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ δομὴ τοῦ πασαλικιοῦ Μοναστηρίου, σσ. 176-177.

2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 30 Μαρτίου 1855, ff. 33-38.

3. Κ. Βακαλόπουλου, Πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ δομὴ τοῦ πασαλικιοῦ Μοναστηρίου, σ. 184.

μέ μεγάλο ένθουσιασμό από τις λαϊκές μάζες που κινητοποιήθηκαν άμέσως κατά του μητροπολίτη Πελαγονίας¹.

Ύστερα από το τέλος του Κριμαϊκού πολέμου και την εξασθένηση της ρωσικής επίδρασης στα ευρωπαϊκά πράγματα, έντεινεται ιδιαίτερα οί επεμβάσεις των Ευρωπαϊών διπλωματικών εκπροσώπων της Βορειοδυτικής Μακεδονίας στους διοικητικούς μηχανισμούς του πασαλικιού, αλλά αρχίζουν να παρουσιάζονται στον όρίζοντα οί πρώτες ένδείξεις της πανσλαβιστικής διείσδυσης στο βόρειο μακεδονικό χώρο, ένώ ή Γαλλία προσπαθούσε την εποχή εκείνη να έδραιώσει την έπιρροή της στο Μοναστήρι με την ίδρυση καθολικής ιεραποστολής. Έτσι δημιουργούνται τώρα οί πρωταρχικοί πυρήνες και οί βασικές προϋποθέσεις για τή μετέπειτα φάση των σκληρών έθνικών ανταγωνισμών στη Βόρεια Μακεδονία. Ήδη το Δεκέμβριο του 1857 ή έλληνική κοινότητα Σκοπίων είχε ν' αντιμετωπίσει τις έντονες βουλγαρικές πιέσεις για τή δημιουργία αντίστοιχης κοινότητας. Τόν ίδιο μήνα έφτασαν στο Μοναστήρι δύο Ρώσοι έφοδιασμένοι με συστατικές έπιστολές των Ρώσων προξένων του Σεράγεβου και του Σκούταρι, οί όποιοι ζήτησαν την έπίσημη προστασία του Bellaigue de Bughas και τή συμπαράσταση των Λαζαριστών². Άς σημειωθεί ότι στα 1858 ζούσαν στο Μοναστήρι 10 καθολικές οικογένειες³.

Ίδρυμα Μελετών
Χερσονήσου του Αΐμου

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΗ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

-
1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 7 Άπριλίου 1856, ff. 148-149.
 2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 19 Δεκεμβρίου 1857, ff. 261-262.
 3. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 29 Νοεμβρίου 1858, ff. 309-310.

RÉSUMÉ

Constantin Ap. Vacalopoulos, Evolution historique de la Macédoine du Nord-Sud au temps de la guerre de Crimée (1853-1856).

L'auteur de cette étude présente de nouveaux éléments historiques concernant la structure politique de la Macédoine du Nord-Ouest pendant la guerre de Crimée (1853-1856). Il se base aux rapports consulaires français de Monastiri jusqu'aujourd'hui inédits qui sont conservés aux Archives du Ministère des Affaires Etrangères à Paris. Le contenu de ces rapports se réfère aux impressions des consuls Français pendant leurs séjours à Monastiri et à l'état politique de la région du vilayet de Monastiti au milieu du XIXe siècle.